

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

ในบทที่ 5 นี้จะได้สรุปถึงสาระสำคัญของงานวิจัย ดังนี้

1. ประวัติชีวิตโดยทั่วไป

1.1 ประวัติชีวิตในวัยเด็ก

ลาวัญญ์มีพี่น้องทั้งหมด 9 คน ลาวัญญ์เป็นบุตรคนที่ 4 ของครอบครัว ในขณะที่ลาวัญญ์ถือกำเนิดมานั้น ทางบ้านคาดหวังว่าจะได้บุตรชายเนื่องจากก่อนหน้าลาวัญญ์นั้นบิดาและมารดามีลูกสาวติดต่อกันมา 2 คนแล้ว เมื่อลาวัญญ์กำเนิดออกมาเป็นผู้หญิงทางบ้านจึงไม่ได้ใส่ใจอย่างเข้มงวดมากนัก ทำให้ลาวัญญ์มีลักษณะนิสัยเหมือนเด็กผู้ชายแตกต่างจากพี่สาวทั้งสองคนซึ่งเป็นเด็กที่เรียบร้อยมาก ลาวัญญ์สนิทสนมกับน้องชายคนถัดมาซึ่งมีอายุไม่ห่างกันมากนัก มักจะชักชวนกันไปเล่นย่ำปลากัด กัดจิ้งหรีด หรือปีนต้นไม้อยู่เสมอ

เนื่องจากบิดารับราชการทหาร จึงค่อนข้างเป็นคนมีระเบียบวินัยและเข้มงวดกับลูกๆมาก แต่ลาวัญญ์นั้นไม่ชอบ ไม่เห็นด้วยและมักทำเพิกเฉยเสีย จึงทำให้เป็นเด็กที่มีบุคลิกนิสัยต่างพี่น้องคนอื่นๆ ซึ่งมารดาเห็นพฤติกรรมของลาวัญญ์ก็ไม่ได้ว่ากล่าวหรือลงโทษอะไร เพราะเห็นว่าธรรมชาติของลูกเป็นคนนิสัยเช่นนี้ ซึ่งผู้ใหญ่คนอื่นๆมักหว่าลาวัญญ์เป็นเด็กที่ “บ้าๆบอๆ” จึงทำให้ลาวัญญ์อยู่ในฐานะที่ถูก “ยกเว้นเอาสักคนหนึ่ง”

ความสนใจทางศิลปะในวัยเด็กของลาวัญญ์นั้นยังไม่เด่นชัดนัก ซึ่งเกิดจากการที่ลาวัญญ์ได้เห็นพี่สาวทำตุ๊กตากระดาษและทำชุดแต่งตัวตุ๊กตา เมื่อลาวัญญ์เห็นก็สนใจทำตามบ้าง อีกประการหนึ่งคือเวลาที่บิดาเดินทางไปต่างประเทศ ได้ซื้อหนังสือโปสการ์ดซึ่งเป็นภาพวาดของศิลปินอิตาลีกลับมาที่บ้านซึ่งเมื่อลาวัญญ์ได้เห็นก็รู้สึกชอบและประทับใจ

ประวัติการศึกษา

ลาวัญญ์ได้เข้าศึกษาครั้งแรกในระดับประถมศึกษาที่โรงเรียนปิยะ จากนั้นได้เข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมที่โรงเรียนสตรีวัดระฆังซึ่งขณะที่ศึกษาที่โรงเรียนสตรีวัดระฆังนี้ลาวัญญ์ได้เรียนวาดเขียนกับอาจารย์ธำรง โกมลบุตร ซึ่งเป็นน้องชายของสันต์ เทวรักษ์ นักเขียนที่ลาวัญญ์ชื่นชอบ ลาวัญญ์จึงมักไปพูดคุยกับอาจารย์ธำรงอยู่เสมอ ประกอบกับในการเรียนวิชาวาดเขียนลาวัญญ์สามารถทำคะแนนได้สูงกว่าเพื่อนในชั้น จึงมีความรู้สึกชอบวิชาวาดเขียน

สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ลาวัณย์มีความสนใจในทางศิลปะอย่างจริงจังคือ ม.ล. เบญจมาศ ชุมสายฯ ซึ่งอยู่ที่มหาวิทยาลัยศิลปากรได้มาฝึกสอนวิชาศิลปะที่โรงเรียนสตรีวัดระฆัง ซึ่ง ม.ล. เบญจมาศนี้เป็นผู้ที่มีความสามารถทางจิตรกรรม ลาวัณย์ได้มีโอกาสเรียนกับ ม.ล. เบญจมาศ ประกอบกับได้รับการบอกเล่าจากเพื่อนจึงทราบว่ามีโอกาสจากโรงเรียนเพาะช่างแล้วยังมีมหาวิทยาลัยศิลปากรที่สอนทางด้านศิลปะ ลาวัณย์จึงได้มาสังเกตการณ์ที่มหาวิทยาลัยศิลปากร และได้เข้ามาดูการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติซึ่งกำลังจัดแสดงอยู่ จากเหตุการณ์นี้เองที่ทำให้ลาวัณย์ตระหนักว่าตนมีความรู้สึกรักในทางศิลปะ และมีความตั้งใจแน่วแน่ที่จะศึกษาต่อในด้านนี้

ลาวัณย์ได้เข้ามาฝึกทักษะทางศิลปะที่มหาวิทยาลัยศิลปากรโดยที่ไม่ได้บอกให้ทางบ้านทราบ เพราะเนื่องจากในขณะนั้นสังคมมักมองอย่างดูถูกว่าคนที่เลือกเรียนศิลปะเป็นคนที่ไม่สามารถเรียนวิชาสามัญได้ และมักมองว่าคนที่เรียนศิลปะเป็นคน “บ้าๆบอ” จากการแต่งตัวและการพูดจาที่ไม่เหมือนคนทั่วไป เมื่อจบชั้นมัธยม 7 แล้ว ลาวัณย์ได้มาแอบมาสอบเข้าโรงเรียนเตรียมศิลปศึกษาซึ่งเปิดขึ้นเป็นปีแรกในตอนนั้นลาวัณย์ต้องแอบนำประกาศนียบัตรของมัธยม 6 ไปสมัครสอบด้วยตนเอง ผลปรากฏว่าสอบผ่านได้เป็นลำดับที่ 1 จึงได้ตัดสินใจบอกมารดาซึ่งก็ไม่ได้กล่าวตำหนิลาวัณย์แต่อย่างใด และในขณะนั้นบิดากำลังอยู่ต่างในประเทศ เมื่อกลับมาทราบว่าลาวัณย์ได้เข้าเรียนที่โรงเรียนเตรียมศิลปศึกษาและซึ่งจะเสียเวลาเรียนหลักสูตรเตรียมก่อน 2 ปี จึงจะได้เข้าศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย ก็ไม่พอใจแต่ก็ไม่คัดค้านแต่อย่างใด

ด้วยความสำนึกว่าตนเป็นผู้เลือกหนทางของตนเอง และความเกรงใจต่อทางบ้านที่ต้องเรียนซ้ำอีก 2 ปี ในขณะที่เรียนที่โรงเรียนเตรียมศิลปศึกษานี้ลาวัณย์จึงตั้งใจและทุ่มเทกับการเรียนศิลปะอย่างมาก ทำงานศิลปะอยู่ตลอดเวลาแม้แต่วันหยุดเสาร์อาทิตย์ ทำให้ลาวัณย์จึงเป็นนักเรียนที่มีผลการเรียนดีเป็นที่ 1 ของชั้นเรียนตลอด ระหว่างที่เรียนอยู่นี้ถึงแม้ว่าจะมีนักเรียนชายมากกว่า แต่ลาวัณย์ก็ไม่ได้รู้สึกถึงเรื่องความแตกต่างระหว่างเพศหรือรู้สึกแปลกแยกแต่อย่างใด ทั้งนี้น่าจะมาจากการที่ลาวัณย์อาศัยอยู่ในครอบครัวใหญ่ อีกทั้งในวัยเด็กก็มักจะเล่นกับเพื่อนเด็กผู้ชายด้วย

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ลาวัณย์ได้รับการยอมรับในความสามารถจากเพื่อนร่วมชั้นเป็นอย่างดี และไม่พบกับปัญหาเรื่องความแตกต่างระหว่างเพศแต่ภายในชั้นเรียนแต่อย่างใด น่าจะเกิดมาจากการที่ลาวัณย์นักเรียนที่มีผลการเรียนดี มีความสามารถทางศิลปะเป็นที่ประจักษ์ต่อเพื่อนร่วมชั้น และเหตุผลอีกประการหนึ่งน่าจะมาจากลักษณะนิสัยของลาวัณย์เองที่มีบุคลิกออกไปทางผู้ชายด้วย อย่างไรก็ตาม ลาวัณย์เคยได้พบกับเหตุการณ์ในลักษณะดังกล่าวคือ ครั้งหนึ่งในการเรียนวิชากายวิภาค ลาวัณย์ทำงานได้คะแนนสูงสุดในห้อง เมื่อถึงเวลาประกาศคะแนน อาจารย์ผู้สอนซึ่งเป็นอาจารย์ผู้ชายทราบว่าได้คะแนนสูงสุดในห้องเป็นนักศึกษาหญิงก็กล่าวออกมาว่า “ผู้หญิงเธอะ ผู้หญิงถือปหรือเนี่ย” ซึ่งทำให้ลาวัณย์รู้สึกคับข้องใจว่าแม้แต่อาจารย์เองก็ยังมองว่า

ผู้หญิงนั้นจะมีความสามารถทางศิลปะดีกว่าผู้ชายเสมอ ในส่วนนี้ก็เป็นแรงผลักดันอีกประการหนึ่งด้วยที่ทำให้ลาวัญญ์มีความตั้งใจทำงานศิลปะในชั้นเรียนมากยิ่งขึ้น

เมื่อเข้าศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยศิลปากร เหตุการณ์สำคัญในระหว่างนี้คือการเลือกวิชาเอกในการศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี นักศึกษาที่มีสิทธิ์เรียนต่อจะต้องเลือกระหว่างสาขาจิตรกรรมและประติมากรรม ซึ่งลาวัญญ์เป็นนักศึกษาหญิงคนแรกที่เข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี ลาวัญญ์ตัดสินใจเลือกสาขาประติมากรรม แต่ปรากฏว่าเรียนอยู่ได้ประมาณครึ่งปีก็ล้มป่วยลงเนื่องจากลาวัญญ์มีโรคประจำตัวคือโรคหอบหืด ซึ่งการเรียนประติมากรรมซึ่งต้องใช้น้ำฉีดให้ดินขึ้นซึ่งทำให้ลาวัญญ์ต้องอยู่ในสภาพอากาศชื้นๆตลอดเวลา ประกอบกับในการปั้นต้องมีการตัดเหล็กทำโครงประติมากรรม ซึ่งเป็นงานหนัก ลาวัญญ์จึงล้มป่วยลงและต้องหยุดเรียนไป 1 ปีการศึกษา หลังจากนั้นได้กลับมาเรียนใหม่โดยเปลี่ยนจากสาขาประติมากรรมเป็นสาขาจิตรกรรม ซึ่งถือการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ถือเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญอีกครั้งหนึ่งในชีวิต

ลาวัญญ์จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยศิลปากรในปี พ.ศ. 2503 ในรุ่นนั้นมีบัณฑิตสำเร็จการศึกษาทั้งสิ้น 6 คน และในจำนวนนั้นลาวัญญ์เป็นผู้หญิงคนเดียวและยังเป็นผู้หญิงคนแรกด้วยที่จบการศึกษาศิลปบัณฑิตจากคณะจิตรกรรม

1.3 ชีวิตครอบครัวหลังการแต่งงาน

ระหว่างที่อยู่ที่คุณะจิตรกรรมฯนี้ ลาวัญญ์ได้รู้จักกับสมโภชน์ อุปอินทร์ ซึ่งเป็นนักศึกษารุ่นน้องในคณะจิตรกรรมฯ และยังเป็นอาจารย์ในคณะจิตรกรรมด้วย ลาวัญญ์ได้แต่งงานกับสมโภชน์ในปี พ.ศ. 2511 ซึ่งลาวัญญ์เล่าว่าความตั้งใจเดิมนั้นไม่ได้คิดจะแต่งงาน เพราะมีความมุ่งมั่นในการเป็นศิลปินมาก ประกอบกับศาสตราจารย์ศิลป์เคียบอกว่า ถ้าอยากเป็นศิลปินก็อย่าแต่งงาน เพราะเมื่อแต่งงานแล้วผู้หญิงจะต้องภาระความรับผิดชอบในบ้าน แต่ในช่วงนั้นลาวัญญ์คิดว่าถ้าไม่แต่งงานตนก็ไม่สามารถออกจากบ้านได้ อีกทั้งก็มีความชื่นชมในตัวสมโภชน์ว่าเป็นคนมีความสามารถทางศิลปะ ซึ่งลาวัญญ์เคยตั้งใจไว้ว่าหากจะแต่งงานก็จะแต่งงานกับผู้ที่มีความสามารถ อีกทั้งสมโภชน์ก็เป็นคนดี จึงได้ตัดสินใจแต่งงานกัน

หลักในการครองชีวิตคู่ของลาวัญญ์นั้นคือต้องปรับตัวเข้าหากัน สำหรับหน้าที่แม่บ้านนั้นในทางปฏิบัติลาวัญญ์มิได้ปฏิเสธหน้าที่การเป็นแม่บ้านแต่อย่างใด แต่ในใจแล้วลาวัญญ์รู้สึกปฏิเสธหน้าที่แม่บ้านอย่างมาก เนื่องจากเห็นว่าผู้หญิงก็ประกอบอาชีพและหารายได้เข้าครอบครัวเช่นเดียวกับผู้ชาย แต่กลับต้องมารับผิดชอบเรื่องงานบ้านแต่ฝ่ายเดียว อย่างไรก็ตามก็ได้ช่วยทำงานบ้านหลายอย่าง ปัจจุบันลาวัญญ์และสมโภชน์มีบุตรและธิดาอย่างละ 1 คน คือนายอิศร์ อุปอินทร์ ปัจจุบันทำงานเป็นนักออกแบบ และนางสาวองค์อร อุปอินทร์ ปัจจุบันศึกษาอยู่ที่ประเทศอังกฤษ ทั้งสองคนจบการศึกษาจากภาควิชาออกแบบนิเทศศิลป์ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ลาวัณย์เองไม่ได้คาดหวังให้ลูกทั้งสองคนต้องเรียนทางศิลปะ แต่กลับอยากให้ลูกเรียนทางอื่นเพื่อจะได้เป็นคนกว้างขวาง แต่เนื่องจากการที่ลูกทั้งสองคนเติบโตในสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยศิลปะ จึงทำให้ซึมซับมาตั้งแต่เด็ก

2. บทบาททางด้านการเป็นอาจารย์สอนศิลปะสตรีที่สอนศิลปะในระดับมหาวิทยาลัย

2.1 ประสบการณ์ในการเป็นอาจารย์สอนศิลปะ

ในระหว่างที่ลาวัณย์ศึกษาอยู่ที่คณะจิตรกรรมฯ ในปี พ.ศ. 2502 ก็ได้รับการชักชวนจากศาสตราจารย์ศิลป์ให้เข้ารับราชการเป็นอาจารย์ในคณะ ซึ่งถือได้ว่าลาวัณย์เป็นอาจารย์ผู้หญิงคนแรกของคณะจิตรกรรมฯ มหาวิทยาลัยศิลปากร หน้าที่ความรับผิดชอบในระยะแรกของลาวัณย์คือเป็นผู้ช่วยแปลคำพูดของศาสตราจารย์ศิลป์ เนื่องจากศาสตราจารย์ศิลป์พูดภาษาไทยไม่ชัด ลาวัณย์จึงได้เป็นอาจารย์ควบคู่กับการเป็นนักศึกษาไปด้วย จึงมีได้รับการยอมรับและมีความสนิทสนมกับลูกศิษย์ซึ่งถือได้ว่าเป็นรุ่นน้องเป็นอย่างดี ในเวลาต่อมาลาวัณย์ได้สอนวิชาวาดเส้นและกายวิภาคด้วย

นอกเหนือจากการสอนที่คณะจิตรกรรมฯ ลาวัณย์ยังได้รับการชักชวนให้ไปสอนศิลปะทางโทรทัศน์ ได้แก่รายการ สอนวาดเขียนทางโทรทัศน์ ได้วาดภาพประกอบในรายการเชื้อเพลิงปริทัศน์ และได้จัดรายการแนะนำข่าวคราวเกี่ยวกับศิลปะด้วย ซึ่งทั้ง 3 รายการนี้ออกอากาศทางช่อง 4 บางขุนพรหม

เหตุการณ์สำคัญอีกครั้งหนึ่งที่ส่งผลต่อชีวิตของลาวัณย์คือในขณะที่ลาวัณย์สอนอยู่ในคณะจิตรกรรมฯ จนถึงปี พ.ศ. 2516 ภายในคณะจิตรกรรมฯ ได้เกิดเหตุการณ์ความขัดแย้งทางความคิดขึ้น ลาวัณย์และเพื่อนอาจารย์รวม 12 คน ได้ตัดสินใจลาออกจากราชการ เมื่อข่าวความขัดแย้งนี้ได้เผยแพร่ออกไป ทำให้กลุ่มอาจารย์สตรีจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เกิดความสนใจและจัดประชุมสัมมนาในเรื่องนี้หลายครั้ง และได้มีอาจารย์จากมหาวิทยาลัยจากทั่วประเทศมาประชุมกันเพื่อหาทางแก้ปัญหาเนื่องจากเห็นว่าอาจารย์ที่ลาออกจากคณะจิตรกรรมฯ ไม่ได้รับความเป็นธรรม และจากการรวมตัวกันของอาจารย์ทั่วประเทศในครั้งนั้น ทำให้เกิดการก่อตั้งชมรมอาจารย์อุดมศึกษาแห่งประเทศไทย หลังจากนั้นได้มีการเจรจากับทางผู้บริหารของมหาวิทยาลัยศิลปากรให้รับกลุ่มอาจารย์ที่ลาออกนี้เข้าทำงานในตำแหน่งเดิม ลาวัณย์จึงได้กลับเข้ารับราชการอีกครั้งหนึ่งในปี พ.ศ. 2517 แต่ปรากฏว่าทางคณะจิตรกรรมฯ ได้บรรจุอาจารย์ใหม่แทนตำแหน่งที่ว่างลงไว้แล้ว ทางคณะมัณฑนศิลป์จึงได้รับเอาอาจารย์ทั้งหมดเข้าประจำในคณะและมอบหมายให้มีหน้าที่สอนวิชาพื้นฐานให้กับนักศึกษาในคณะมัณฑนศิลป์ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2519 อธิการบดีของมหาวิทยาลัยศิลปากรคือ ดร.อดุลย์ วิเชียรเจริญ เห็นว่าอาจารย์จากคณะจิตรกรรมฯ กลุ่มนี้ต่างก็เป็นผู้ที่มีความสามารถทางศิลปะ จึงได้มีแนวคิดให้ก่อตั้งภาควิชาประยุกต์ศิลปศึกษาขึ้น

โดยลาวัลย์เองเป็นหนึ่งในคณะกรรมการร่างหลักสูตรด้วย โดยภาควิชาประยุกต์ศิลปศึกษามีจุดมุ่งหมายผลิตบัณฑิตที่สามารถเป็นนักวิชาการทางศิลปะ หรือสามารถเป็นศิลปินก็ได้

ในช่วงประมาณ 2 ปีก่อนเกษียณอายุราชการ ลาวัลย์ได้ขอโอนไปสอนที่ภาควิชาออกแบบนิเทศศิลป์ สำหรับสาเหตุเนื่องจากภาควิชาประยุกต์ศิลปศึกษาได้เปลี่ยนหลักสูตรไปเป็นหลักสูตรหัตถกรรม ซึ่งลาวัลย์บอกว่าตนไม่มีความรู้ทางด้านนี้ ประกอบกับในช่วงนั้นสมโภชน์มีความขัดแย้งกับอาจารย์คนอื่นในภาค ตนรู้สึกอึดอัดใจและคิดว่า ตนเองก็ไม่มีความรู้ทางด้านหัตถกรรม จึงได้ขอโอนมาสอนวิชาพื้นฐานที่ภาควิชาออกแบบนิเทศศิลป์จนเกษียณอายุราชการในปี พ.ศ. 2539

ในด้านความคาดหวังถึงการประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน ลาวัลย์ให้สัมภาษณ์ว่าไม่เคยคาดหวังว่าจะต้องประสบความสำเร็จในชีวิตราชการแต่อย่างใด ลาวัลย์รู้สึกว่ในขณะที่ตนอยู่ในมหาวิทยาลัยศิลปากรนั้นไม่ได้รับเกียรติหรือการได้รับการยกย่อง ผิดกับการทำกิจกรรมภายนอกมหาวิทยาลัยซึ่งรู้สึกว่ได้รับเกียรติมากกว่า

2.2 หน้าที่และความรับผิดชอบตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย

ในเรื่องบทบาทในการสอนและความมุ่งมั่นในการสอน พบว่าลาวัลย์เป็นอาจารย์ที่มีความมุ่งมั่นในการสอนมาก โดยจากคำให้สัมภาษณ์ของอดีตลูกศิษย์ว่าลาวัลย์เป็นผู้ที่ทุ่มเทในการสอนมาก สอนได้เข้าใจ และเป็นอาจารย์ที่ให้ความเป็นกันเองกับนักศึกษามาก และจากเพื่อนร่วมรุ่นของลาวัลย์ที่เป็นอาจารย์ในภาควิชาประยุกต์ศิลปศึกษาดูด้วยกัน ให้สัมภาษณ์ว่าลาวัลย์เป็นอาจารย์ที่ตั้งใจสอนและอยู่กับลูกศิษย์ตลอดเวลา และระหว่างที่สอนที่ภาควิชาประยุกต์ศิลปศึกษานี้ ลาวัลย์ได้เสนอให้เปิดวิชา ศิลปะการวาดภาพล้อ และวิชาปัญหาศิลปะร่วมสมัย ซึ่งทั้ง 2 วิชานี้ได้รับความสนใจเป็นอย่างดี

ในเรื่องบทบาททางการบริหาร ลาวัลย์เคยเป็นหัวหน้าภาควิชาประยุกต์ศิลปศึกษาอยู่ 1 วาระ ในช่วงปี พ.ศ. 2527 ซึ่งเกิดจากแนวคิดของกลุ่มอาจารย์ในภาควิชาที่อยากจะให้อาจารย์ทุกคนได้มีโอกาสเรียนรู้ลักษณะงานบริหาร จึงได้ผลักดันให้แต่ละคนได้มีโอกาสเป็นหัวหน้าภาควิชา หลังจากนั้นลาวัลย์ก็ไม่ได้มีส่วนร่วมในงานบริหารใดๆอีก

สำหรับบทบาททางการวิจัย ในประเด็นนี้ถึงแม้ว่างานวิจัยของลาวัลย์จะไม่ได้อยู่ในลักษณะที่เป็นรูปเล่มเอกสารเหมือนกับงานวิจัยทางวิชาการอื่นๆ แต่ก็ถือว่าลาวัลย์ได้ทำงานวิจัยตามลักษณะสาขาทางศิลปะ ซึ่งผลงานของลาวัลย์อยู่ในรูปของการเขียนบทความทางศิลปะและศิลปวิจารณ์ลงในนิตยสารต่างๆ เช่น ชัยพฤกษ์ และ ไฮคลาส และยังได้สร้างและแสดงผลงานศิลปะอีกหลายครั้ง เมื่อถามถึงบทบาทของการทำนุบำรุงศิลปะวัฒนธรรม ลาวัลย์ตอบว่า การที่ตนทำงานศิลปะอยู่นี้ก็น่าจะเรียกได้ว่าเป็นการทำนุบำรุงศิลปะวัฒนธรรมอยู่แล้ว

2.3 ทศนคติเรื่องอาจารย์สตรี

จากทศนคติของลาวัณย์นั้น ลาวัณย์ไม่รู้สึกรู้สึกว่าเกิดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างอาจารย์ชายและอาจารย์หญิงแต่อย่างใด ลาวัณย์เห็นว่าผู้หญิงและผู้ชายมีความเท่าเทียมกันในทุกๆด้าน ยกเว้นด้านพละกำลังเท่านั้น ดังนั้นในกรณีของลาวัณย์นี้ไม่พบความแตกต่างในเรื่องประเด็นความแตกต่างระหว่างเพศ

2.4 ความคิดเห็นต่อการเรียนการสอนศิลปะภายในประเทศไทย

สำหรับทศนคติต่อการเรียนการสอนศิลปะในระดับมหาวิทยาลัยนั้น ลาวัณย์ได้ให้ทัศนะว่า ลักษณะการเรียนการสอนศิลปะในประเทศไทยนั้นแต่เดิมจะเน้นในเรื่องของทักษะฝีมือ ให้ผู้เรียนมีความชำนาญเสียก่อนจึงค่อยคลี่คลายไปเป็นงานศิลปะในรูปแบบอื่น ลักษณะการเรียนการสอนแบบนี้เป็นลักษณะเดียวกับประเทศในยุโรป โดยศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรีก็เป็นชาวยุโรปได้เป็นผู้วางรากฐานของการเรียนการสอนศิลปะเช่นนี้เอาไว้ในประเทศไทย แต่ปัจจุบันนี้เมื่อมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมากขึ้น คนจึงเห็นความสำคัญของเรื่องฝีมือน้อยลง ทั้งที่จริงๆแล้วตนเห็นว่าการฝึกปฏิบัติพื้นฐานทางด้านฝีมือเป็นเรื่องที่สำคัญมาก ซึ่งควรจะฝึกฝนให้มีความแม่นยำเสียก่อน

3. บทบาทของการเป็นศิลปินสตรี

3.1 ประสบการณ์ในการเป็นศิลปิน

ลาวัณย์เป็นศิลปินที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในเรื่องการวาดภาพเหมือนบุคคล (portrait) สาเหตุที่ทำให้ลาวัณย์มีความสนใจในการวาดภาพบุคคล เนื่องจากในช่วงที่มีการเรียนวิชาจิตกรรมศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรีมักทักว่าลาวัณย์เขียนภาพบุคคลได้เหมือนกับแบบมาก สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งเนื่องจากในขณะนั้นยังมีจิตรกรชาวอินโดนีเซียชื่อ ระเด่น บาสุกิ และจิตรกรหญิงชาวออสเตรเลีย ซึ่งคนไทยให้ความสนใจและนิยมกันมาก ด้วยความอยากรู้จะพิสูจน์ว่าถ้าหากตนซึ่งเป็นคนไทยได้มาทำงานทางด้านภาพเหมือนนี้ จะได้รับความสนใจ การยอมรับ และความเชื่อถืออย่างจิตรกรต่างชาติหรือไม่ จึงมานั่งงานจิตรกรรมทางด้านภาพเหมือน หลังจากเรียนจบไปแล้วเมื่อมีเวลาว่างในวันเสาร์อาทิตย์มักจะนัดให้เพื่อนและรุ่นน้องมาเป็นแบบให้วาดอยู่เสมอ

เหตุการณ์สำคัญในชีวิตการเป็นศิลปินของลาวัณย์คือการได้มีโอกาสได้เข้าไปทำงานถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ในช่วงปี พ.ศ. 2510-2513 สาเหตุในการได้เข้าไปทำงานถวายครั้งนี้เนื่องมาจากทั้งสองพระองค์ได้เสด็จในงานแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ในการแสดงครั้งนั้นมีรูปของภาพของมารดาที่ตนเป็นผู้วาดร่วมแสดงอยู่

ด้วย ภายหลังจากนั้นเมื่อทรงทราบว่าลาวัญเขียนรูปเหมือนจึงรับสั่งผ่าน ม.ร.ว.พูนสวัสดิ์ กฤดากร ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งคณบดีคณะมัณฑนศิลป์ ให้ลาวัญเข้าไปชอมภาพเขียน โดยในระหว่างนี้ลาวัญได้เข้าไปทำงานถวายอยู่ในพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ได้วาดภาพเหมือนของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถระดับที่พระตำหนักภูพงค์ราชนิเวศน์ และได้วาดภาพของพระบรมวงศานุวงศ์อีก 4 ภาพ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานภาพต้นแบบมีขนาดประมาณโปสการ์ด เป็นสีซีเปีย ให้ลาวัญเป็นผู้หาใคร่ครวญ ในการวาดครั้งนี้ยังได้พระราชทานสีและผ้าใบให้ด้วย และหลังจากงานเสร็จสิ้นแล้ว ทรงพระราชทานเงินให้ลาวัญอีก 50,000 บาท ซึ่งเหตุการณ์ครั้งนี้เป็นหนึ่งในความภูมิใจในชีวิตของลาวัญมาก

3.2 การสร้างงานและโอกาสในการแสดงผลงาน

สำหรับกระบวนการและแนวคิดเกี่ยวกับการทำงานศิลปะของลาวัญ ลาวัญยกล่าวว่าไม่ได้ทำงานโดยรูปแบบของศิลปินคนใด เวลาตนจะเขียนภาพก็จะศึกษาจากแบบจริงๆตามธรรมชาติเลย และลาวัญก็มักจะสอนนักศึกษาที่มหาวิทยาลัยศิลปากรว่า เวลาที่ทำงานวาดเส้นหรืองานจิตรกรรมควรจะวาดไปตามที่ตาเห็นจริงๆ ถ้ามีข้อจำกัดนอกเหนือจากนั้นจึงค่อยใช้วิธีแก้ปัญหาตามทฤษฎีศิลปะ แต่อย่างไรเสียก็ให้วาดตามที่ตาเห็นไปให้ดีที่สุดก่อน สำหรับหลักในการทำงานนั้น ลาวัญมักกล่าวถึงทฤษฎี "3H" ที่ศาสตราจารย์ศิลป์เป็นผู้สอนไว้ อันได้แก่ Hand คือ ทักษะฝีมือ, Head คือ ความคิด และ Heart คือ ใจ ซึ่งในการทำงานศิลปะนั้น จะต้องมียัง 3 อย่างประกอบกัน จะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปไม่ได้

ในการทำงานของลาวัญนั้น ลาวัญได้ให้ทัศนะว่า ในการเขียนรูปเหมือนหากคิดว่าเป็นแค่เขียนให้เหมือนก็สามารถทำได้ แต่ที่จริงแล้วผู้เขียนควรจะต้องรู้จัก ต้องศึกษาและเข้าใจผู้เป็นแบบวาดอย่างเพียงพอว่าด้วยเป็นคนอย่างไร จึงจะเขียนออกมาได้ความรู้สึกอย่างแท้จริง ลาวัญได้วาดภาพเหมือนของบุคคลต่างๆ ไว้มากมาย โดยเล่าว่าหลังจากที่มีความสนใจศึกษาเรื่องการเมืองและปัญหาสังคมตนก็ได้หันมาวาดภาพบุคคลที่ตนชื่นชมว่าเป็นผู้ที่บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม

งานศิลปะของลาวัญที่มีชื่อเสียงนอกเหนือจากภาพของพระบรมวงศานุวงศ์ทั้ง 4 แล้ว ยังมีภาพ "ทำไม" ซึ่งเป็นภาพที่วาดขึ้นโดยมีแรงบันดาลใจเหตุการณ์ทางการเมืองเมื่อ 6 ตุลาคม 2519 ภาพ "ผู้หญิงเท่าเทียม" ซึ่งวาดขึ้นเพื่อใช้เป็นโปสเตอร์ในวันสตรีสากล ในปี พ.ศ. 2520 ผลงานศิลปะของลาวัญนั้นจะสอดแทรกเรื่องราวเกี่ยวกับความเท่าเทียมของผู้หญิงไว้อยู่เสมอ เช่น ในภาพ "ผู้หญิงเท่าเทียม" ซึ่งเป็นเรื่องของผู้หญิงโดยตรงโดยมีภาพผู้หญิงประกอบอาชีพต่างๆ มีภาพผู้หญิงเดินเคียงคู่อย่างเท่าเทียมกันมากับผู้ชาย และนำเอาภาพผู้หญิงในฐานะ "แม่" วางไว้ตรงกลางภาพซึ่งผู้หญิงไม่ว่าจะประกอบอาชีพใดก็ตาม ก็อย่าลืมความเป็นแม่ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่

สำคัญที่สุด ในภาพ “ทำไม” ซึ่งมีรูปของนักศึกษาหญิงที่ต้องถอดเสื้อและถูกทหารควบคุมตัว ภาพ “อาจารย์ปรีดี กับเสรีไทย” ซึ่งในต้นแบบเดิมนั้นมีแต่เสรีไทยชาย แต่ลาววัลย์ก็ได้วาดเสรีไทยหญิงลงไปในภาพด้วย เนื่องจากเห็นว่าในขบวนการเสรีไทยก็มีผู้หญิงเช่นกัน และในนางานทำงานเพื่อการเมืองครั้งอื่นๆก็มักจะแสดงถึงความเท่าเทียมกันของผู้หญิงและผู้ชายเสมอ ซึ่งถึงแม้ลาววัลย์เองจะไม่เคยประกาศตัวว่าเป็นผู้ที่ต่อสู้เรื่องสิทธิสตรี แต่ก็ถือว่าเป็นผู้ที่มีจิตสำนึกในเรื่องความเท่าเทียมกันระหว่างหญิงและชาย ดังจะเห็นได้จากทัศนะของลาววัลย์เองและจากการแสดงออกทางงานศิลปะ แสดงให้เห็นว่าลาววัลย์นั้นเห็นคุณค่าและความสำคัญของในความเป็นผู้หญิง พัฒนาการทางผลงานของลาววัลย์นั้น ในยุคแรกๆลาววัลย์มักวาดภาพจากคนเป็นแบบจริงๆ เพราะฉะนั้นในภาพวาดจะมีที่ท่า และคุณสมบัติมากมายกว่า ซึ่งต่อมอลาววัลย์รู้สึกว่าน่าจะวาดให้มีความละเอียดมากขึ้น จึงได้เริ่มมาทำงานที่มีรายละเอียดมากขึ้น และในระยะหลังมักเป็นใช้แบบจากภาพถ่ายประกอบกับแบบจริงด้วย ซึ่งลาววัลย์บอกว่าการที่ได้ทำงานที่มีรายละเอียดมากขึ้นนี้เหมาะกับวัยของตน และทำให้มีสมาธิมากขึ้นด้วย

เมื่อถูกถามว่า รู้สึกพอใจในงานชิ้นใดของตนมากเป็นพิเศษ ลาววัลย์ตอบว่ายังไม่รู้สึกพอใจในผลงานของตัวเองชิ้นใดเลย บางชิ้นเมื่อวาดเสร็จแล้วก็รู้สึกพอใจ แต่เมื่อย้อนกลับมาดูก็มักจะรู้สึกว่าน่าจะพัฒนาได้ดีกว่านี้ ซึ่งลาววัลย์ได้ให้ทัศนะว่า ความรู้สึกแบบนี้เป็นความรู้สึกที่ดีสำหรับผู้ที่ทำงานศิลปะ เพราะหากเกิดความรู้สึกพึงพอใจแล้วก็จะไม่มีการพัฒนาผลงานต่อไป

ลาววัลย์เคยแสดงงานศิลปะหลายครั้ง สำหรับการแสดงเดี่ยวนั้นเคยแสดงเพียงครั้งเดียว ในปี พ.ศ.2508 เป็นการแสดงผลงานจิตรกรรมและประติมากรรม ที่บางกะปิแกลเลอรี สำหรับการแสดงงานครั้งที่ได้รับความสนใจอย่างมากครั้งหนึ่งคือการแสดงงานครั้งแรก คือการแสดงงาน “3 ศิลปินหญิง” ในปี พ.ศ. 2506 ซึ่งเป็นการรวมตัวของศิลปินหญิง 3 คน ได้แก่ ลาววัลย์ ดาวราย ปราณิ ตันติสุข และ สุวรรณ นันทขำว การแสดงงานครั้งนี้ถือเป็นครั้งแรกที่ศิลปินสตรีได้มาแสดงผลงานร่วมกัน การแสดงงานในครั้งนั้นได้รับความสนใจจากสื่อมวลชนอย่าง สาเหตุมาจากเป็นครั้งแรกในประเทศไทยที่ศิลปินหญิงมารวมตัวกันแสดงผลงาน และในสมัยนั้นมีศิลปินหญิงน้อยมาก เมื่อมีการมารวมกันจึงได้รับความสนใจมากเป็นพิเศษ

ในช่วงชีวิตที่ผ่านมา ลาววัลย์ยังได้แสดงผลงานศิลปะอีกหลายครั้ง และงานของลาววัลย์หลายชิ้นยังได้มีโอกาสถูกนำไปแสดงในหลายประเทศด้วย ซึ่งงานของลาววัลย์ได้ส่งไปร่วมแสดงในนามชมรมศิลปกรรมแห่งประเทศไทยแห่งประเทศไทย ลักษณะงานที่ส่งไปร่วมแสดงโดยมากจะเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการเมือง เช่น ภาพ “50 ปีประชาธิปไตย” ซึ่งได้นำไปแสดงที่ฝรั่งเศสและสูญหายไประหว่างการขนส่งกลับ ลาววัลย์นั้นเห็นว่าการแสดงงานถือเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการประสบความสำเร็จในอาชีพศิลปิน สำหรับโอกาสในการแสดงของศิลปินหญิงและชายนั้น

ลาวัณย์เห็นว่ามีความเท่าเทียมกัน แต่การที่มีการแสดงงานของศิลปินหญิงน้อยกว่าเนื่องจากศิลปินหญิงมีจำนวนน้อยกว่าศิลปินชาย

3.3 ความมุ่งมั่นและความทุ่มเทในอาชีพศิลปิน

ลาวัณย์ทำงานศิลปะควบคู่ไปกับงานทางด้านการสอนศิลปะด้วย ซึ่งก็ไม่ประสบปัญหาในเรื่องการแบ่งเวลานัก เพราะลักษณะงานนั้นใกล้เคียงกันและยังเกี่ยวพันซึ่งกันและกันลาวัณย์ให้สัมภาษณ์ว่า ศาสตราจารย์มักจะมีบอกอยู่เสมอว่าผู้ที่สอนศิลปะนั้นควรจะต้องฝึกฝนฝีมืออยู่ตลอดเวลา เพราะต้องสามารถทำงานให้นักศึกษาดูเป็นตัวอย่างได้

สำหรับอุปสรรคในการทำงาน ลาวัณย์บอกว่าอุปสรรคสำหรับตนก็คือปัญหาเรื่องสุขภาพ ซึ่งลาวัณย์มีโรคประจำตัวคือโรคหอบหืด และเป็นอุปสรรคมาตั้งแต่สมัยที่ศึกษาอยู่แล้วและทำให้ต้องหยุดเรียนไปถึง 1 ปีการศึกษา เวลาที่ไม่สบายมาๆบางครั้งจะต้องให้ออกซิเจนและให้น้ำเกลือ แต่ในขณะที่เดียวกันลาวัณย์ก็กล่าวว่าการที่ตนมีโรคภัยไข้เจ็บนี้ก็เป็นแรงหนุนที่ทำให้ตนอยากทำงานให้มากขึ้นด้วย อย่างไรก็ตาม โรคภัยไข้เจ็บนี้ก็ยังเป็นอุปสรรคที่สำคัญที่สุดอยู่นั่นเอง

ในด้านของเกียรติประวัติที่ได้รับจากงานศิลปะ ลาวัณย์เคยได้รับรางวัลเหรียญเกียรตินิยมอันดับ 3 เหรียญทองแดง จากการประกวดศิลปกรรมแห่งชาติครั้งที่ 14 ในปี พ.ศ. 2506 จากภาพ "ประจวบ" เป็นภาพเรือที่มีทิวทัศน์ของท้องทะเลอยู่เบื้องหลัง สาเหตุในการส่งภาพนี้เข้าประกวดเนื่องจากเมื่อก่อนหน้าที่ศาสตราจารย์ศิลป์เสียชีวิต เวลาท่านเห็นว่าผลงานชิ้นไหนดีก็จะมักบอกให้นำไปใส่กรอบเพื่อไปแสดงอยู่เสมอ หลังจากที่ศาสตราจารย์ศิลป์เสียชีวิตแล้ว ลาวัณย์จึงคิดว่าเป็นการทำงานนั้น ก็ควรจะต้องแสดงให้คนอื่นได้รับรู้อ้าง แต่หลังจากนั้นก็ไม่ได้ส่งงานเข้าประกวดอีก เนื่องจากตนเองเห็นว่าในการเขียนรูปนั้นตนเขียนก็เพราะอยากเขียน ไม่ได้ตั้งใจจะนำไปประกวด และคิดว่าไม่จำเป็นจะต้องให้ใครมาตัดสินงานศิลปะของตน

ต่อมาในปี พ.ศ. 2537 ลาวัณย์เคยได้รับโล่เนื่องในโอกาสครบรอบ 60 ปีของจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในฐานะเป็นผู้ทำคุณประโยชน์ในเรื่องเกี่ยวกับศิลปะ ลาวัณย์ได้เล่าถึงที่มาของรางวัลนี้ว่า ในปี พ.ศ. 2533 ตนได้เคยเข้าไปช่วยจัดนิทรรศการสันติภาพไทย ร่วมกับมูลนิธิปรีดี พนมยงค์ และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และต่อมาในปี 2535 ก็ได้เข้าไปช่วยจัดนิทรรศการ 60 ปีประชาธิปไตยที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อีก รางวัลอีกรางวัลหนึ่งที่ลาวัณย์ได้รับคือในปี พ.ศ. 2544 ลาวัณย์ได้รับรางวัล ศิลปินเกียรติยศทัศนศิลป์ดีเด่น มนัส เศียรสิงห์ "แดง" ทางด้านสันติภาพ ประชาธิปไตย และความเป็นธรรม

เมื่อถูกถามในเรื่องของรายได้จากการประกอบอาชีพศิลปิน ลาวัณย์ตอบว่าไม่แน่นอน ในบางปีก็ไม่มีรายได้จากการเขียนภาพเลย รายได้หลักของตนก็คือเงินบำนาญข้าราชการ ลาวัณย์ให้สัมภาษณ์ว่าการเขียนครั้งแรกของตนที่ได้ค่าตอบแทนก็คือเมื่อครั้งที่วาดภาพพระบรมวงศานุวงศ์

จำนวน 4 ภาพ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานเงินให้ 50,000 บาท ซึ่งตนรู้สึกปลาบปลื้มมาก

ลาวัญญ์เล่าว่ายังไม่เคยรับจ้างเขียนอย่างเป็นทางการเป็นกิจลักษณะ โดยมากเป็นคนที่ยู่ด้วยกัน หรือมีคนมาว่าจ้างลูกศิษย์แล้วลูกศิษย์ไม่สามารถวาดได้ ลูกศิษย์ก็มาถามตนว่าสนใจจะวาดไหมก็มี ลาวัญญ์ยังได้เล่าว่ามีอยู่ช่วงหนึ่งที่ตนต้องการจะมีรายได้บ้าง ก็ใช้วิธีการถามคนที่รู้จักว่าพอจะมีใครสนใจอยากจะทำบ้างหรือไม่ ลาวัญญ์ตั้งข้อสังเกตว่าคนทั่วไปมักคาดเดาว่าตนคงคิดค่าตอบแทนในราคาสูง เนื่องจากเห็นว่าตนเคยทำงานจิตรกรรมถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาก่อน จึงไม่ค่อยมีคนมาว่าจ้างมากนัก

เมื่อถูกถามว่ารู้สึกที่ตนได้รับความยอมรับจากสังคมรอบข้างในฐานะศิลปินหรือไม่ ลาวัญญ์ตอบว่า ตนรู้สึกเป็นส่วนใหญ่คนให้การยอมรับดี เช่นเมื่อมีหนังสือหรือนิตยสารมาสัมภาษณ์ก็มักกล่าวว่าตนเป็นศิลปินวาดภาพเหมือนที่คนยอมรับ แต่ในขณะเดียวกันตนก็ยังไม่รู้สึกพอใจในผลงานของตน ซึ่งทั้งนี้ไม่ได้ถ่อมตัว แต่กลับรู้สึกที่ตนน่าจะทำงานได้ดีกว่านี้

ลาวัญญ์ได้ยังแสดงความรู้สึกที่ ทุกวันนี้ยังรู้สึกที่ตนเป็นเพียงช่างเขียน ไม่ใช่ศิลปิน อาจเรียกได้ว่าเป็นจิตรกร ซึ่งลาวัญญ์บอกว่าตนเพิ่งจะมาเข้าใจคำว่า "จิตรกร" นี้ในช่วงที่สูงอายุแล้วนี้เอง ว่าถ้าหาก "จิต" และ "ใจ" ไม่ยอมรับแล้ว มือก็ไม่สามารถทำงานได้ และจากประสบการณ์ที่ทำให้ได้เข้าความรู้สึกนี้มากที่สุดคือตอนที่เขียนภาพเหมือนอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ลาวัญญ์ได้เล่าถึงช่วงที่วาดภาพอาจารย์ปรีดีอยู่เป็นช่วงที่องค์การยูเนสโก กำลังจะยกย่องให้ อาจารย์ปรีดี พนมยงค์เป็นบุคคลสำคัญของโลก แต่ในขณะนั้นก็มีอุปสรรคบางประการซึ่งความรู้สึกเศร้าหมองที่มีอยู่ในใจนี้ได้แสดงออกมาทางภาพวาดโดยที่ตนเองก็ไม่รู้ตัว

3.4 ทศนคติเรื่องภาพพจน์ของศิลปินสตรี

เมื่อถามถึงความเท่าเทียมและการให้การยอมรับที่แตกต่างกันระหว่างศิลปินหญิงและศิลปินชาย ลาวัญญ์ให้ทัศนะว่าไม่คิดว่าผู้หญิงจะมีความสามารถทางศิลปะด้อยกว่าผู้ชายแต่อย่างใด แต่ผู้หญิงจะเสียเปรียบผู้ชายก็คือเรื่องของพลังกำลังและการตั้งตั้งครมภ์เท่านั้น

ลาวัญญ์ยังได้ให้ข้อคิดที่น่าสนใจเกี่ยวกับการเป็นศิลปินสตรีว่า บางครั้งตนคิดว่าการเป็นผู้หญิงนั้นได้เปรียบผู้ชายเสียด้วยซ้ำไป เพราะการเป็นผู้หญิงจะไปติดต่อกับใครหรือเข้าสังคมกับใครนั้นสะดวกกว่า อีกทั้งการเป็นผู้หญิงทำงานศิลปะยิ่งทำให้คนสนใจเนื่องจากมีผู้หญิงทำงานด้านนี้น้อย ถ้าหากตนเป็นผู้ชายอาจจะไม่ได้รับความสนใจมากเท่าที่ผ่านมาก็ได้

เมื่อถามถึงทัศนะต่อสังคมที่มีต่องานศิลปะของผู้หญิงว่า มักมีลักษณะและเรื่องราว อ่อนหวาน กระจุ่มกระจุ้ม เป็นเรื่องราวเพื่อฝัน อ่อนไหว ลาวัญญ์ตอบว่า อันที่จริงแล้วผู้ชายที่ทำงานในลักษณะดังกล่าวก็มี คือเมื่อเขียนแล้วงานดูหวาน ดูไม่แข็งแรง อ่อนแอ (weak) สำหรับตนเองนั้น

ไม่ได้ทำงานในลักษณะนั้น ลาวัณย์ยังได้ให้ทัศนะอีกว่า ลักษณะงานศิลปะที่ออกมาแตกต่างกันนี้ เกี่ยวข้องกับความรู้สึกภายในมากกว่า ไม่เกี่ยวกับการเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย เพราะผู้ชายที่ทำงาน ออกมาดูอ่อนหวานก็มี ตนเองเป็นผู้หญิงในบางครั้งก็ยังทำงานออกมาดูเหมือนเป็นงานของผู้ชาย

ในเรื่องการแต่งงานและความเปลี่ยนแปลงต่อการทำงานเป็นศิลปิน ลาวัณย์คิดว่ามีส่วนหนึ่งเป็นอุปสรรค แต่เนื่องจากในกรณีของลาวัณย์นั้นสามีก็ทำงานทางด้านศิลปะด้วย จึงไม่ประสบปัญหาเท่าใดนัก

3.5 ความคิดเห็นต่อวงการศิลปะในประเทศไทย

เมื่อถูกถามว่าศิลปินจะมีบทบาทต่อสังคมในเรื่องการเผยแพร่สุนทรียภาพหรือรสนิยมทางศิลปะให้กับประชาชนได้หรือไม่ อย่างไร ลาวัณย์ตอบว่า ตนเห็นว่าศิลปินจะมีส่วนช่วยได้อย่างมาก เพราะในชีวิตประจำวันของคนทั่วไปจะต้องเกี่ยวข้องกับศิลปะอยู่แล้ว เช่น เครื่องใช้ต่างๆก็ต้องอาศัยการออกแบบผลิตภัณฑ์ เรื่องของการแต่งกายหรือแต่งหน้าก็ต้องอาศัยพื้นฐานทางศิลปะ ส่วนในการนำศิลปะมารับใช้ประชาชนนั้น ตนเห็นว่าผู้ที่ทำได้จะต้องมีสำนึกเสียก่อน ซึ่งประเด็นนี้คือแรงบันดาลใจให้ตนได้ทำงานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับการเมือง ลาวัณย์ได้ยกตัวอย่างถึงเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ว่า เหตุการณ์นี้ถือเป็นเหตุการณ์สำคัญระดับโลกและได้เป็นแบบอย่างในการเรียกร้องประชาธิปไตยในต่างประเทศ เช่น ประเทศกรีซ ดังนั้นตนคิดว่าโปสเตอร์หรือสื่อต่างๆที่ใช้เกี่ยวกับกิจกรรมทางการเมืองจึงควรมีการออกแบบโดยใช้หลักของศิลปะด้วย ลาวัณย์จึงได้รวมกลุ่มกับเพื่อนศิลปินในสาขาต่างๆก่อตั้งแนวร่วมศิลปินแห่งประเทศไทยขึ้นในปี พ.ศ. 2517 โดยกลุ่มแนวร่วมศิลปินแห่งประเทศไทยนี้ได้ร่วมกันทำกิจกรรมทางศิลปะที่เกี่ยวข้องกับสังคมและการเมือง เช่น ทำคัทเอ๊าท์ โปสเตอร์ จัดเวทีในงานครบรอบ 2 ปี 14 ตุลาฯ งานวันกรรมกร และการต่อต้านฐานทัพสหรัฐอเมริกา

ลาวัณย์กล่าวว่าตนปรารถนาให้คนทั่วไปมีความรู้สึกที่ศิลปะเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน ไม่ใช่สิ่งที่ฟุ่มเฟือยหรือนอกเหนือความจำเป็น เพราะคนมักนึกว่าต้องให้ห้องอิมก่อน ลาวัณย์กล่าวว่าศิลปะนั้นเป็นอาหารหล่อเลี้ยงจิตใจ ถ้าผู้คนเห็นว่าศิลปะมีความสำคัญก็จะช่วยยกระดับจิตวิญญาณและสุนทรียภาพได้

เมื่อถามถึงทัศนะเกี่ยวกับวงการศิลปะในประเทศไทยว่ามีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง และแนวโน้มต่อไปอาจารย์คิดว่าจะเป็นอย่างไร ลาวัณย์ตอบว่าไม่มีอะไรที่อยู่คงทนทุกสิ่งต้องเปลี่ยนแปลงไป รูปแบบศิลปะนั้นเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ จนถึงทุกวันนี้มีงานศิลปะรูปแบบใหม่ๆ ออกมามากมาย เช่นงานศิลปะแบบจัดวาง (installation) ซึ่งตนเห็นว่าการทำงานในลักษณะนี้จะได้แต่แนวความคิด ผลงานไม่อยู่คงทน ถ้าหากไม่ถ่ายรูปเก็บไว้พอแสดงเสร็จก็หมดแล้ว ซึ่งลาวัณย์

บอกว่าตนเองอาจจะเป็นคนที่อดทนแรงที่พูดเช่นนี้ แต่เมื่อทำงานศิลปะแล้วก็อยากจะให้ผลงานอยู่คงทน

ลาวัณย์เห็นว่าอย่างไรก็แล้วแต่ลักษณะงานศิลปะแบบสัจนิยม (realistic) ก็ยังคงอยู่ทุกยุคทุกสมัย อาจจะมีรูปแบบที่แตกต่างกันไปบ้างแต่ก็ยังคงอยู่อย่างแน่นอน เพราะงานในลักษณะนี้ก็จะยังคงอยู่เสมอ อย่างไรก็ตามเสียแนวโน้มทางศิลปะก็ยังคงเป็นเรื่องที่คาดเดาไม่ได้ แต่สำหรับตัวเองแล้วเมื่อยึดรูปแบบในการทำงานแบบเหมือนจริงนี้แล้วก็คงไม่เปลี่ยนแปลงไปทางอื่น คนอื่นอาจมองว่าเซย์ แต่ตนก็รู้สึกว่าเป็นหนทางของตนแล้ว

สำหรับความตั้งใจต่อไปในอนาคต ลาวัณย์กล่าวว่าอยากจะทำงานศิลปะภาพเหมือนนี้ต่อไปเรื่อยๆ โดยอยากจะวาดภาพบุคคลที่ตนชื่นชมว่าเป็นคนดีที่ทำคุณประโยชน์ให้กับสังคม ซึ่งยังมีบุคคลอีกหลายคนที่ตนตั้งใจไว้ว่าจะวาดภาพเหมือนและจะยังทำงานศิลปะต่อไปเท่าที่โอกาสและสังขารจะอำนวย

อภิปรายผลการวิจัย

1. ประวัติชีวิตโดยทั่วไป

ชีวิตในวัยเด็กของลาวัณย์นั้นชีวิตในวัยเด็กของลาวัณย์นั้นอยู่ในครอบครัวที่มีผู้คนแวดล้อมมาก เนื่องจากมีพี่น้องหลายคนและยังมีหลานของทางบิดาและมารดาอาศัยร่วมอยู่ในครอบครัวด้วย จึงส่งผลทำให้ลาวัณย์เป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดีและคุ้นเคยในการเข้าสังคมสามารถคุยกับคนได้ทั่วไป ซึ่งลักษณะบุคลิกนิสัยเช่นนี้ถือเป็นจุดเด่นประการหนึ่งของลาวัณย์ ดังที่เพื่อนร่วมรุ่นและอดีตลูกศิษย์ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่าลาวัณย์เป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดีมาก

ในวัยเด็กลาวัณย์เป็นเด็กที่มีนิสัยคล้ายเด็กผู้ชาย คือชอบเล่นกับเด็กผู้ชาย และเป็นเด็กที่ไม่อ่อนหวานนุ่มนวลอย่างเด็กผู้หญิงทั่วไปนัก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการที่ลาวัณย์เป็นบุตรสาวคนที่สามของครอบครัว และยังเป็นลูกคนกลางๆของครอบครัว ทางบ้านจึงไม่ได้เข้มงวดในเรื่องความประพฤติของลาวัณย์มากนัก ลาวัณย์จึงกลายเป็นบุตรที่อยู่ในฐานะที่ถูก “เว้นเอาไว้เสียคนหนึ่ง” และทำให้ลาวัณย์เป็นคนที่รักอิสระ และน่าจะส่งผลให้เป็นคนที่กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมา

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ลาวัณย์สนใจทางด้านศิลปะน่าจะเกิดจากเหตุการณ์เมื่อครั้งที่ ม.ล. เบลูจมาต ชุมสาย ได้มาฝึกสอนวิชาวาดเขียนที่โรงเรียนสตรีวัดระฆัง ซึ่งทำให้ลาวัณย์ได้ทราบว่าที่มหาวิทยาลัยศิลปากรมีการเรียนการสอนทางด้านศิลปะ เมื่อจบการศึกษาระดับมัธยม 7 แล้วจึงได้ตัดสินใจสอบเข้าโรงเรียนเตรียมศิลปศึกษาซึ่งเปิดขึ้นในปีแรก ที่มหาวิทยาลัยศิลปากร ในขณะที่นั้นทางบ้านไม่ได้รับทราบด้วย เพราะลาวัณย์ไม่กล้าบอกบิดามารดาว่าต้องการศึกษาต่อทางด้านศิลปะในระดับอุดมศึกษา เนื่องจากค่านิยมในสมัยนั้นมองว่า ผู้ที่เรียนศิลปะนั้นคือผู้ที่ไม่สามารถ

เรียนต่อในสาขาอื่นๆได้ อีกทั้งบุคลิกลักษณะของผู้ที่เรียนศิลปะมักถูกมองว่า “บ้าๆบอๆ” โดยเฉพาะเป็นผู้หญิงด้วยแล้วสังคมยิ่งมองว่าไม่น่าเรียนทางนี้ แต่สำหรับลาวัญญ์เองนั้นมีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ที่จะเรียนทางศิลปะซึ่งเห็นได้จาก ประการแรก ในช่วงที่เรียนอยู่ในระดับมัธยมนั้น ลาวัญญ์เป็นนักเรียนที่มีผลการเรียนดีคนหนึ่ง ซึ่งทำให้มีทางเลือกในการศึกษาต่อกว้าง แต่ด้วยความต้องการที่เรียนทางศิลปะจึงเลือกมาสอบเข้าที่โรงเรียนเตรียมศิลปศึกษาเพียงแห่งเดียว ไม่ได้เลือกสอบเข้าศึกษาต่อที่ใดอีก อีกประการหนึ่งในการมาสอบเข้าโรงเรียนเตรียมศิลปศึกษานี้ ลาวัญญ์เองก็ทราบดีว่าจะต้องเรียนในหลักสูตรเตรียมก่อน 2 ปีจึงจะได้เข้าศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย ซึ่งเท่ากับเป็นการเข้าไป 2 ปี แต่ลาวัญญ์ก็ยังคงต้องการจะเรียนที่โรงเรียนเตรียมศิลปศึกษานี้ ผลการสอบออกมาปรากฏว่าลาวัญญ์สอบได้เป็นที่ 1 ของรุ่นซึ่งแสดงให้เห็นว่า ลาวัญญ์นั้นมีพื้นฐานทางศิลปะดีมาก

เมื่อสอบเข้าได้แล้ว ลาวัญญ์จึงได้ตัดสินใจแจ้งให้มารดาทราบ ซึ่งมารดาเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญที่ทำให้ลาวัญญ์ได้รับอนุญาตให้เรียนที่โรงเรียนเตรียมศิลปศึกษานี้ โดยได้เป็นผู้ปกครองไปมอบตัวให้ที่โรงเรียนด้วย สาเหตุน่าจะมาจากลาวัญญ์ถูกจัดอยู่ในฐานะ “เว่นไว้สักคน” มาตลอด และมารดาเป็นผู้ที่เข้าใจอุปนิสัยและธรรมชาติของบุตรสาว อีกประการหนึ่งคือพี่สาวทั้งสองคนของลาวัญญ์ได้ศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแล้ว ซึ่งมหาวิทยาลัยทั้ง 2 ถือเป็นมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียง ถ้าหากลาวัญญ์เป็นบุตรคนแรกๆของครอบครัว อาจจะไม่ได้รับอนุญาตให้ศึกษาทางศิลปะก็เป็นได้

ในระหว่างที่ศึกษาที่มหาวิทยาลัยศิลปากรนี้ลาวัญญ์นั้นไม่ประสบปัญหาเรื่องความแตกต่างระหว่างเพศในหมู่เพื่อนชายที่เรียนศิลปะด้วยกันแต่อย่างใด มีเพียงครั้งหนึ่งคือในขณะที่ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยศิลปากรแล้วทำคะแนนปฏิบัติในวิชากายวิภาคได้สูงสุดทำให้อาจารย์ผู้สอนซึ่งเป็นผู้ชายประหลาดใจมาก เนื่องจากไม่อยากจะเชื่อว่านักศึกษาหญิงจะทำคะแนนได้สูงสุดในประเด็นนี้ได้มีนักศิลปศึกษาที่ทำการศึกษเกี่ยวกับสตรีในวงการศิลปะจำนวนไม่น้อยเขียนบทความและทำการศึกษาเอาไว้ เช่น คอลลินส์ (Collins, 1978) ได้เล่าว่า ครั้งหนึ่งในการเรียนการสอนศิลปศึกษาที่มหาวิทยาลัยเคนตักกี (University of Kentucky) เธอได้ยินอาจารย์ท่านหนึ่งกล่าวชมผลงานจิตรกรรมของนักศึกษาหญิงว่า “ครูรู้สึกดีใจจริงๆ ที่เห็นเธอกำลังหลุดพ้นจากวิธีการวาดอย่างผู้หญิง” ทำให้ คอลลินส์ ตั้งข้อสังเกตขึ้นมาว่า แล้วการสร้างศิลปะแบบผู้หญิงหรือการแสดงออกถึงความรู้สึกอย่างผู้หญิงในงานศิลปะ เป็นสิ่งที่เลวร้ายเสียหายอย่างไรหรือ? จากกรณีดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า แม้แต่ในสถาบันการศึกษา ในตัวของอาจารย์ผู้สอนเอง ก็ยังมีอคติต่องานศิลปะของนักศึกษาหญิง อย่างไรก็ตามในกรณีของลาวัญญ์นั้น ขณะที่ศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยศิลปากรไม่พบปัญหาเรื่องความแตกต่างระหว่างเพศมากนัก เนื่องจากลาวัญญ์เป็นผู้ที่มีผลการเรียนดี มีฝีมือทางด้านศิลปะเป็นที่ยอมรับในบรรดาเพื่อนๆและอาจารย์อยู่แล้ว จากประเด็นนี้ทำ

ให้สรุปได้ว่า ประเด็นสำคัญที่สุดในการที่ผู้หญิงที่ทำงานทางด้านศิลปะจะได้รับการยอมรับก็คือ ต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถทางศิลปะเป็นที่ยอมรับนั่นเอง

ในระหว่างที่ศึกษาที่มหาวิทยาลัยศิลปากร ลาวัญย์ตั้งใจและทุ่มเทกับการเรียนและการทำงานศิลปะมาก ทั้งนี้ น่าจะมีสาเหตุมาจากบรรยากาศในการเรียนในสมัยนั้นมีนักศึกษาน้อยซึ่ง ผิดกับในปัจจุบันนี้ ทำให้บรรยากาศในการเรียนการสอนเข้มข้นและมีการแข่งขันกันค่อนข้างสูง ดังที่เพื่อนร่วมรุ่น เคยให้สัมภาษณ์ว่า ในสมัยที่เรียนร่วมกันนั้น กลุ่มนักศึกษาจะเรียนโดยมีลักษณะเป็นการแข่งขันกันอยู่เสมอ (เสวต เทคนิธรรม, สัมภาษณ์ , 21 กุมภาพันธ์ 2545) สาเหตุอีกประการหนึ่งน่าจะมาจากนักศึกษาทุกคนได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยศิลปะ มีหอศิลป์ซึ่งจัดประกวดและแสดงผลงานศิลปะอยู่เป็นประจำ เท่ากับเป็นการกระตุ้นให้นักศึกษาอยากพัฒนาตนเอง และสาเหตุที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ การที่นักศึกษาได้เรียนกับศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ซึ่งเป็นผู้ที่ทำงานศิลปะอย่างทุ่มเทเป็นตัวอย่างแก่นักศึกษาอยู่ตลอดเวลา และได้ส่งผลให้นักศึกษาต่างต้องการจะเป็นศิลปินและทำงานศิลปะให้ดีที่สุด โดยเฉพาะตัวลาวัญย์เองนั้นได้รับอิทธิพลในเรื่องแนวคิดการทำงานมาจากศาสตราจารย์ศิลป์หลายประการ และศาสตราจารย์ศิลป์ยังเปรียบเสมือนเป็นต้นแบบของอาจารย์และศิลปินในอุดมคติของลาวัญย์ด้วย

ความสามารถทางศิลปะของลาวัญย์ในระหว่างที่ศึกษาที่มหาวิทยาลัยศิลปากรนั้น ได้รับการยอมรับจากเพื่อนๆ เป็นอย่างดี ลาวัญย์มักจะได้ผลการเรียนเป็นอันดับ 1 ของชั้นเสมอ ซึ่งเป็นเพราะนอกเหนือจากฝีมือทางศิลปะแล้ว ลาวัญย์ยังมีความรู้ในทางวิชาสามัญดีกว่าเพื่อนร่วมชั้นคนอื่นๆ ในด้านผลงานศิลปะนั้นลาวัญย์เองเห็นว่างานของตนนั้นอยู่ในระดับดีพอๆกับเพื่อนๆ ซึ่งในประเด็นนี้คล้ายกับงานวิจัยอีกชิ้นหนึ่งคืองานวิจัยของไวท์เซล (Whitesel, 1977) ที่ได้ทำการศึกษาถึงทัศนคติของนักศึกษาศิลปะหญิงที่มีต่อการสร้างงานศิลปะ ในด้านของระดับของความภาคภูมิใจและความเชื่อมั่นในคุณค่าของผลงานของนักศึกษาศิลปะหญิง คำตอบออกมาอยู่ในระดับสูง และเมื่อให้เปรียบเทียบคุณภาพของผลงานกับนักศึกษาคนอื่นๆที่เป็นผู้ชายในสถาบัน นักศึกษาหญิงร้อยละ 95.4 บอกว่าอยู่ในระดับดีหรือดีกว่า (ร้อยละ 32.9 ดี, ร้อยละ 40.6 สูงกว่า, ร้อยละ 21.9 มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ) มีเพียงร้อยละ 4.7 เท่านั้นที่อธิบายถึงผลงานตนว่าอยู่ในระดับปานกลาง แต่ไม่มีใครตอบว่างานของตนอยู่ในระดับที่ด้อยกว่า ซึ่งก็สอดคล้องกันในกรณีของลาวัญย์ซึ่งมีความมั่นใจในผลงานของตนเองว่าไม่ด้อยไปกว่าผลงานของนักศึกษาชายเช่นกัน ซึ่งเพื่อนร่วมรุ่นแต่ละคนของลาวัญย์นั้นถือว่าเป็นผู้ที่มีความสามารถทางศิลปะสูงเช่นกัน เช่น สาโรจ จารักษ์ สมศักดิ์ รัตนกุล สันต์ สารากรบริรักษ์ เสวต เทคนิธรรม ทวี รัชนิกร

ความโดดเด่นของลาวัญย์ในระหว่างที่ศึกษาที่มหาวิทยาลัยศิลปากรนี้ นอกเหนือจากเป็นผู้ที่มีผลการเรียนดีเยี่ยมก็คือการเป็นนักศึกษาหญิงคนแรกที่ได้ศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี และเป็นบัณฑิตหญิงคนแรกที่จบการศึกษาจากคณะจิตรกรรมฯ มหาวิทยาลัยศิลปากร เพราะฉะนั้นจึง

ทำให้ลาวัณย์เป็นผู้ที่ค่อนข้างมีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับในความสามารถทางศิลปะเป็นอย่างดี ซึ่งประกอบกับความโดดเด่นทางด้านรูปลักษณ์ทำให้ลาวัณย์ได้มีโอกาสเข้ามาทำงานการสอนศิลปะทางโทรทัศน์ และมีรายการศิลปะทางโทรทัศน์รวมทั้งสิ้นถึง 3 รายการ ซึ่งในขณะนั้นสถานีโทรทัศน์มีเพียงช่องเดียวคือ ช่อง 4 บางขุนพรหม การที่ผู้หญิงคนหนึ่งได้ออกรายการโทรทัศน์ถึง 3 รายการย่อมเป็นเรื่องที่พิเศษไม่น้อย และการได้ออกรายการโทรทัศน์นี้ ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ลาวัณย์นั้นเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางและได้รับการยอมรับอย่างมากในฐานะศิลปินและอาจารย์สอนศิลปะ

ในประเด็นของการเข้าสู่ชีวิตสมรสและการทำงานนั้น ลาวัณย์ก็ยอมรับว่าการแต่งงานเป็นอุปสรรคต่อการทำงานบ้าง ซึ่งลาวัณย์เองก็ทราบดีตั้งแต่ก่อนจะแต่งงานแล้วว่าเมื่อแต่งงานแล้วไม่สามารถทำงานศิลปะได้อย่างเต็มที่ ซึ่งก็คล้ายกับงานวิจัยของ ไวท์เซล (Whitesel, 1975 อ้างถึงใน วิทมน นิวัติชัย, 2543) ได้ทำการวิจัยเรื่องความทุกข์ในอาชีพของศิลปินหญิงในนักศึกษาศิลปะ จากคำถามเรื่องบทบาททางเพศพบว่า ร้อยละ 46.2 มองว่าจะมีปัญหาขัดแย้งเกิดขึ้นได้โดยเฉพาะกับสามี และการเลี้ยงดูบุตร ซึ่งนักศึกษาหญิงได้คาดการณ์ถึงปัญหาในประเด็นนี้มากที่สุด และจากงานวิจัยของ ไวท์เซล (Whitesel, 1977) สำหรับคำถามที่เกี่ยวกับทัศนคติในบทบาทของศิลปินและบทบาทของผู้หญิงในฐานะภรรยาและมารดา ร้อยละ 47 ตอบว่ามีความขัดแย้งกันในบทบาททั้ง 2 ส่วนนี้ อย่างไรก็ตามในกรณีของลาวัณย์ก็ไม่ได้ประสบปัญหามากจนเป็นอุปสรรค เนื่องจากสามีก็ทำงานทางด้านศิลปะเช่นกัน และในบางครั้งก็ยังช่วยเหลือกันในเรื่องการวิจารณ์งานด้วย

2. บทบาทของการเป็นอาจารย์สอนศิลปะ

ลาวัณย์ได้เข้ามาเป็นอาจารย์สตรีคนแรกของมหาวิทยาลัยศิลปากรตั้งแต่มิสำเร็จการศึกษา โดยได้รับการชักชวนจากศาสตราจารย์ศิลป์ ในขณะนั้นถึงแม้ลาวัณย์จะเป็นอาจารย์สตรีคนแรกก็ได้รับการยอมรับเป็นอย่างดี เพราะลาวัณย์มีความสามารถทางศิลปะเป็นที่ยอมรับอยู่แล้ว เมื่อพิจารณาชีวิตการรับราชการของลาวัณย์ พบว่ามีจุดหักเหที่สำคัญคือการเกิดเหตุการณ์ความขัดแย้งในคณะจิตรกรรมฯ ในปี พ.ศ. 2516 และลาวัณย์ได้เข้าไปรวมอยู่ในกลุ่มอาจารย์หัวก้าวหน้าซึ่งเห็นว่าคณะจิตรกรรมฯสมควรมีการเปลี่ยนแปลง (กลุ่มนี้ได้รับขนานนามว่า “กลุ่มอาจารย์ขบถ”) และได้ลาออกจากคณะจิตรกรรมฯเพื่อประท้วงผลการสืบสวนที่อาจารย์กลุ่มนี้เห็นว่าไม่เป็นธรรม แต่ในที่สุดได้กลับเข้ารับราชการอีกครั้งในคณะมัณฑนศิลป์ในปี พ.ศ. 2517

เมื่อพิจารณาประเด็นดังกล่าวจะเห็นได้ว่า สถานภาพของลาวัณย์จากฐานะอาจารย์คณะจิตรกรรมฯซึ่งถือได้ว่าเป็นคณะที่สอนทางศิลปะบริสุทธิ์ที่ “เป็นหนึ่ง” ในประเทศในขณะนั้น และเคยมีรายการเผยแพร่ศิลปะทางโทรทัศน์ถึง 3 รายการจนมีผู้ติดตามและรู้จักเป็นจำนวนมาก ลาวัณย์กลับต้องมาอยู่ในฐานะ “ช่วยสอนวิชาพื้นฐาน” เพียงเท่านั้น ยังไม่ได้ประจำในภาควิชาใด

และยังไม่มีห้องทำงานส่วนตัว จึงสามารถกล่าวได้ว่าในขณะนั้นลาวัณย์ไม่มีความมั่นคงในหน้าที่การงานนัก จนเมื่อได้ก่อตั้งภาควิชาประยุกต์ศิลปศึกษาแล้วจึงมีความมั่นคงในอาชีพมากขึ้น อย่างไรก็ตามการที่ลาวัณย์ถูกมองว่าเป็น “ทรราชย์” จากการวาดภาพจอมพลถนอมและภรรยา ถูกมองว่าเป็น “ขบถ” การได้เข้ามาสนใจทำกิจกรรมทางการเมืองก็ทำให้ถูกมองว่า “เป็นฝ่ายซ้าย” และในเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ก็ถูกกล่าวหาว่าเป็น “คอมมิวนิสต์” ภาพพจน์ของลาวัณย์ที่ออกมาจึงดูสับสน (จาก “ทรราชย์” มาเป็น “คอมมิวนิสต์”) และทำให้เกิดปฏิกิริยาจากคนในมหาวิทยาลัยศิลปากรซึ่งค่อนข้างต่อต้านเรื่องการเมือง ลาวัณย์ได้เล่าว่า หลังเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ แล้ว อาจารย์ในมหาวิทยาลัยศิลปากรหลายคนถึงกับหลบหน้าและหลีกเลี่ยงที่จะเสวนากับตน “ไม่ถึงกับกระทบตำแหน่งหน้าที่การงาน แต่เพื่อนอาจารย์ในนี้เขาเห็นเราก็ไม่กล้าทัก ไม่รู้ว่าเราทำจริงหรือเปล่า ทุกคนถ้าเดินผ่านหน้าเราก็ทำเป็นไม่เห็น...” (มินตรา, 2538) ซึ่งจากประเด็นทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ลาวัณย์ไม่รู้สึกว่าได้รับเกียรติระหว่างที่เป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยศิลปากรเลย ในขณะที่ทำกิจกรรมทางการเมืองข้างนอกนั้นกลับรู้สึกว่าได้รับเกียรติและได้รับการยอมรับมากกว่า

ในด้านหน้าที่และความรับผิดชอบตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย ซึ่งแบ่งตามที วิจิตร ศรีสอาน (2518) ได้กล่าวไว้คือ บทบาทการสอน บทบาทการวิจัย บทบาทการบริการวิชาการต่อสังคม และบทบาทการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ในด้านบทบาทการสอน ลาวัณย์เองเป็นผู้ที่มีบทบาทในการสอนโดดเด่นมาก ซึ่งทั้งลูกศิษย์และเพื่อนอาจารย์กล่าวสอดคล้องกัน ลาวัณย์เป็นอาจารย์ที่ทุ่มเทกับการสอนมาก (เสวต เทศน์ธรรม, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2545 และ สุพจน์ สิงห์สาย, สัมภาษณ์, 13 กุมภาพันธ์ 2545) ในด้านบทบาทการวิจัยและการให้บริการวิชาการกับสังคมนั้นถึงแม้ลาวัณย์ไม่ได้ทำงานวิจัยลักษณะเป็นเอกสาร แต่ก็ได้เขียนบทความเผยแพร่มุมมองเกี่ยวกับศิลปะและศิลปวิจารณ์ไว้มากมาย รวมทั้งได้ผลิตงานศิลปะออกอย่างต่อเนื่องซึ่งก็ถือว่าเป็นการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมด้วย

สำหรับบทบาทอีกด้านหนึ่งที่ควรกล่าวถึงก็คือบทบาททางด้านการบริหาร ซึ่งถึงแม้ลาวัณย์จะเคยเป็นหัวหน้าภาควิชา แต่บทบาททางบริหารก็ไม่โดดเด่นนัก ซึ่งในประเด็นนี้จากงานวิจัยของสำนักสถิติแรงงานของสหรัฐอเมริกา (1979) ได้ตั้งข้อสังเกตว่า การที่สตรีในสถานบันการศึกษามีสถานภาพและบทบาทที่ด้อยกว่าอาจมาจากสาเหตุสองประการ ประการแรก คือ โครงสร้างของสังคมในสถานบันการศึกษานั้น ผู้ชายมักมีความโดดเด่นมากกว่า มีตำแหน่งสูงกว่า และมักมีตำแหน่งทางการบริหารในระดับสูง ประการที่สอง คือ เนื่องมาจากการสมรส ซึ่งทำให้ผู้หญิงต้องเพิ่มบทบาทของภรรยาและมารดานอกเหนือจากการทำงานนอกบ้านด้วย นอกจากนี้โอกาสต่างๆก็ยังคงถูกจำกัดเมื่อผู้หญิงได้แต่งงานไป เช่น โอกาสในการศึกษาต่อในระดับสูง แต่ในกรณีของลาวัณย์นั้นน่าจะเกิดจากการที่ลาวัณย์ไม่มีความสนใจในงานด้านบริหารด้วย ลักษณะของลาวัณย์นั้นเป็นบทบาทอาจารย์ที่มุ่งเน้นการสอน เพราะจากข้อคำถามถึงเรื่องความประทับใจและ

การประสบความสำเร็จในการเป็นรับราชการอาจารย์ ลาวัณย์ไม่ได้แสดงความสนใจเรื่องการบริหารหรือความเจริญในตำแหน่งหน้าที่การงานเลย แต่ลาวัณย์กลับให้คำจำกัดความของการประสบความสำเร็จจากเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันและความประทับใจจากตนและลูกศิษย์มากกว่า

ในเรื่องความไม่เท่าเทียมกันของอาจารย์หญิงและอาจารย์ชายในมหาวิทยาลัย ในกรณีของลาวัณย์นั้น ไม่พบว่าเกิดปัญหาเรื่องความแตกต่างระหว่างเพศแต่อย่างใด ทั้งนี้เนื่องมาจากลาวัณย์นั้นมีความสามารถได้รับการยอมรับเป็นอย่างดี และยังมีปัจจัยเกื้อหนุนจากการเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงจากการสอนศิลปะทางรายการโทรทัศน์ด้วย

3. บทบาทของการเป็นศิลปิน

ประสบการณ์ที่สำคัญในชีวิตการเป็นศิลปินของลาวัณย์ก็คือ การได้ทำงานจิตรกรรมถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ซึ่งทำให้ลาวัณย์ได้รับการยอมรับและความเชื่อถือในฐานะศิลปินมากยิ่งขึ้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในกรณีของลาวัณย์นั้น การที่ลาวัณย์ได้รับการยอมรับในฐานะศิลปินในวงกว้างซึ่งนอกเหนือจากการที่ลาวัณย์มีความสามารถทางศิลปะที่โดดเด่นอย่างมากแล้ว ยังมีปัจจัยเกื้อหนุนหลายประการ คือ ลาวัณย์เป็นศิลปินหญิงในจำนวนไม่กี่คนในสมัยนั้น และลาวัณย์ยังเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงจากการปรากฏตัวในรายการทางศิลปะทางโทรทัศน์ นอกจากนั้น การที่ลาวัณย์เป็นอาจารย์สอนศิลปะที่มหาวิทยาลัยศิลปากร ย่อมเป็นเครื่องแสดงถึงความสามารถทางศิลปะได้เป็นอย่างดี

การแสดงงานครั้งที่สำคัญที่สุดของลาวัณย์น่าจะเป็นการแสดงงานศิลปะ “3 ศิลปินหญิง” ในปี พ.ศ. 2506 ซึ่งถือเป็นการแสดงงานกลุ่มของศิลปินหญิงเป็นครั้งแรกในประเทศไทย ทำให้การแสดงครั้งนี้ได้รับความสนใจจากสื่อมวลชนมาก ประกอบกับที่ได้กล่าวไว้แล้วในข้างต้นว่าในสมัยนั้นมีศิลปินหญิงจำนวนมากนัก หลังจากนั้นลาวัณย์ยังได้แสดงงานศิลปะครั้งสำคัญอีกหลายครั้ง ซึ่งในกรณีของลาวัณย์นี้ไม่สามารถสรุปได้ว่าสอดคล้องกับงานวิจัยของต่างประเทศที่มักจะพบและสรุปเหมือนกันว่าศิลปินสตรีไม่ได้รับโอกาสในการแสดงงานเหมือนศิลปินชาย เช่น งานวิจัยของไวท์เซล (Whitesel, 1975) แพคการ์ด (Packard, 1977) และ บาสเตียน (Bastian, 1975)

อย่างไรก็ตามในเรื่องของการแสดงงานและประเด็นทางเพศนี้ ลาวัณย์ได้พบกับเหตุการณ์ดังกล่าวในการแสดงงานที่ประเทศฝรั่งเศส ทางชมรมศิลปกรรมแห่งประเทศไทยได้นำภาพ “50 ปี ประชาธิปไตย” ไปร่วมแสดง ซึ่งเป็นช่วงที่ลาวัณย์ กำลังประสบปัญหาทางด้านการเมืองในปี พ.ศ. 2519 รูปที่นำไปแสดงนี้จึงต้องใช้นามแฝงเป็นชื่อศิลปินชายแทน ซึ่งประเด็นนี้ก็เป็นที่น่าสังเกตว่าทางชมรมศิลปกรรมแห่งประเทศไทยเลือกใช้ชื่อผู้ชายแทนที่จะเลือกใช้ชื่อผู้หญิง จากงานวิจัยของต่างประเทศในเรื่องของการแสดงงานของศิลปินสตรีนี้ จะเห็นได้ว่าเพียงแค่ “ชื่อ” ซึ่งเป็นตัวบ่งบอก

เพศก็สามารถสร้างอคติขึ้นได้ จากงานวิจัยของ ดิกกินสัน และ โลช (Dickinson and Loach, 1976 อ้างถึงใน Packard, 1977) ในเรื่องของการแสดงงานของศิลปินสตรีซึ่งพบว่า อัตราส่วนในการแสดงงานของศิลปินชายและหญิงเท่ากับ 95 ต่อ 1 อย่างไรก็ตาม และทั้งสองยังพบว่า งานของศิลปินหญิงจะได้รับคัดเลือกเข้าแสดงมากกว่าในกรณีที่คณะไม่รู้ชื่อของศิลปิน ก็ไม่สามารถรู้ได้ว่าศิลปินเป็นหญิงหรือชาย แต่ในกรณีของลาวัลย์การที่ชมรมศิลปกรรมได้เลือกใช้ชื่อผู้ชายแทน น่าจะมีสาเหตุมาจากลาวัลย์เป็นผู้หญิงเพียงคนเดียวในขณะนั้นที่ทำงานศิลปะที่มีเนื้อหาทางด้านการเมือง หากใช้ชื่อสมมติเป็นผู้หญิงแล้ว คนโดยทั่วไปก็ย่อมคาดเดาได้ว่าต้องเป็นภาพวาดของลาวัลย์อย่างแน่นอน

ในด้านความมุ่งมั่นและความทุ่มเทในอาชีพศิลปิน จะเห็นได้ว่าตั้งแต่แรกเริ่มที่ได้เข้าศึกษาทางศิลปะ ลาวัลย์ก็มีความมุ่งมั่นในการจะเป็นศิลปินอย่างมาก และถึงแม้ว่าจะได้รับการชักชวนให้เข้าสู่วงการแสดง แต่ลาวัลย์ก็ได้ตอบปฏิเสธไปเพราะความซื่อสัตย์ต่อความต้องการเป็นศิลปิน สำหรับอุปสรรคในการทำงานของลาวัลย์ที่สำคัญที่สุดคือปัญหาทางด้านสุขภาพ และรองลงมาคือเรื่องสถานที่ทำงาน ซึ่งในคำตอบนั้นก็สอดคล้องกับงานวิจัยของ ไวท์เซล (Whitesel, 1977) ซึ่งพบว่านักศึกษาศิลปะสตรีจำนวนร้อยละ 22 ตอบว่าปัญหาในการทำงานศิลปะคือ การขาดพื้นที่ในสตูดิโอ ขาดอุปกรณ์

ลาวัลย์เองนั้นไม่เคยประสบปัญหาเรื่องความแตกต่างระหว่างเพศในฐานะศิลปินสตรีเลย ในทางกลับกันลาวัลย์เองเห็นว่าการที่ตนเป็นผู้หญิงและมาทำงานศิลปะนั้นถือว่าได้เปรียบ เนื่องจากมีผู้หญิงทำงานด้านนี้น้อย เมื่อตนเข้ามาทำงานศิลปะจึงทำให้คนสนใจกันมาก ดังนั้นลักษณะแนวคิดลาวัลย์จึงค่อนข้างสอดคล้องกับแนวคิดแบบสตรีนิยมเชิงวัฒนธรรม (Cultural Feminism) ที่เห็นว่าบทบาทและลักษณะความเป็นผู้หญิงนั้นมีคุณค่า และไม่ด้อยกว่าผู้ชายเลย

จากผลการวิจัยที่ได้ ผู้วิจัยได้พบข้อสังเกตบางประการดังนี้

1. ในประเด็นเกี่ยวกับการได้รับการยอมรับของศิลปินหญิง จากกรณีของลาวัลย์นั้น สามารถทำให้สรุปได้ว่า การที่ผู้หญิงคนหนึ่งจะประสบความสำเร็จในวงการศิลปะได้ก็จะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถทางศิลปะ ซึ่งถ้าหากเป็นผู้ที่มีความสามารถเป็นที่ประจักษ์แล้วก็ย่อมได้รับการยอมรับ แต่ในกรณีของลาวัลย์นั้นอาจมีปัจจัยเสริมบางประการ เช่น การเป็นอาจารย์สอนศิลปะในระดับมหาวิทยาลัย การได้ดำเนินรายการเผยแพร่ความรู้ทางศิลปะผ่านโทรทัศน์ การได้มีโอกาสทำงานจิตรกรรมถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ช่วยเสริมภาพลักษณ์ศิลปินที่มีความสามารถให้เด่นชัดขึ้น

2. จากการศึกษาจะเห็นได้ว่า ลาวัลย์มีบทบาทในฐานะสตรีที่เป็นผู้บุกเบิก “คนแรก” หลายด้านในวงการศิลปะ เช่น เป็นบัณฑิตหญิงทางศิลปะคนแรก เป็นอาจารย์ผู้หญิงคนในคณะจิตรกรรมฯ มหาวิทยาลัยศิลปากร และประการสำคัญคือลาวัลย์เป็นศิลปินหญิงคนแรกๆของ

ประเทศไทยที่ได้เข้ามามีบทบาทในวงการศิลปะและสังคมอย่างเด่นชัด ซึ่งเท่ากับว่าลาวัญญ์ได้เข้ามาอยู่ในพื้นที่ที่ผู้ชายได้ครอบครองมาเป็นเวลานานแล้ว และการเข้ามานี้ก็ได้รับการยอมรับเป็นอย่างดีด้วย เป็นการแสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงก็สามารถทำงานศิลปะได้ ซึ่งในขณะนั้นลาวัญญ์อาจจะเป็นตัวอย่างหรือแรงบันดาลใจให้กับสตรีหลายๆคนที่อยากเป็นศิลปินก็เป็นได้ จึงสามารถกล่าวได้ว่าบทบาทของลาวัญญ์นั้นนำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นต่อผู้หญิงในสังคม

3. อีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจคือทัศนคติของลาวัญญ์ที่มีต่อความเป็นผู้หญิงของตน ลาวัญญ์เห็นว่าการเป็นผู้หญิงทำงานศิลปะนั้นในบางมุมมองก็ได้เปรียบผู้ชาย กล่าวคือการเป็นผู้หญิงที่ทำงานศิลปะทำให้ได้รับความสนใจมากเป็นพิเศษ ซึ่งลาวัญญ์เองให้ทัศนะว่าถ้าหากตนเป็นผู้ชายอาจไม่ได้รับความสนใจมากเท่าที่ผ่านมาก็ได้ ทั้งนี้เมื่อพิจารณาแล้วก็จะพบว่ามีความแตกต่างจากจำนวนศิลปินหญิงมีน้อยกว่าศิลปินชายนั่นเอง อย่างไรก็ตามจากทัศนะดังกล่าวก็แสดงให้เห็นว่าลาวัญญ์นั้นเป็นผู้ที่ตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นผู้หญิง ไม่ได้เห็นว่าการเป็นผู้หญิงนั้นตกอยู่ในสถานะที่ด้อยกว่าหรือเสียเปรียบผู้ชายอยู่เสมอไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรมีงานวิจัยในเรื่องเกี่ยวกับสตรีหรือประเด็นความแตกต่างระหว่างเพศในวงการศิลปะและศิลปะศึกษาในหัวข้อที่หลากหลายมากขึ้น
2. ควรมีการวิจัยถึงประเด็นต่างๆที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานศิลปะและการเป็นศิลปิน
3. ควรมีการเก็บรวบรวมสถิติและข้อมูลต่างๆเกี่ยวกับการแสดงงานศิลปกรรมครั้งสำคัญอย่างเป็นระบบระเบียบและให้มีเผยแพร่ทั่วไป